

Klaverutdrag
Piano score

AUGUST SÖDERMAN
1832-1876

Katolsk Messa
Catholic Mass

Källkritisk utgåva av/Critical edition by Finn Rosengren

Levande musikarv och Kungl. Musikaliska akademien

Syftet med Levande musikarv är att tillgängliggöra den dolda svenska musikskatten och göra den till en självklar del av dagens repertoar och forskning. Detta sker genom källkritiska notutgåvor av musik som inte längre är skyddad av upphovsrätten, samt texter om tonsättarna och deras verk. Utgåvor och texter finns publicerade i projektets databas på internet med fri tillgänglighet. Huvudman är Kungl. Musikaliska akademien i samarbete med Musik- och teaterbiblioteket och Svensk Musik.

Kungl. Musikaliska akademien grundades 1771 av Gustaf III med ändamålet att främja tonkonsten och musiklivet i Sverige. Numera är akademien en fristående institution som förenar tradition med ett aktivt engagemang i dagens och morgondagens musikliv.

Swedish Musical Heritage and The Royal Swedish Academy of Music

The purpose of Swedish Musical Heritage is to make accessible forgotten gems of Swedish music and make them a natural feature of the contemporary repertoire and musicology. This it does through critical editions of sheet music that is no longer protected by copyright, and texts about the composers and their works. This material is available freely in the project's online database. The project is run under the auspices of the Royal Swedish Academy of Music in association with the Music and Theatre Library of Sweden and Svensk Musik.

The Royal Swedish Academy of Music was founded in 1771 by King Gustaf III in order to promote the composition and performance of music in Sweden. Today, the academy is an autonomous institution that combines tradition with active engagement in the contemporary and future music scene.

www.levandemusikarv.se

Huvudredaktör/Editor-in-chief: Anders Wiklund
Notgrafisk redaktör/Score layout editor: Anders Högstedt
Textredaktör/Text editor: Erik Wallrup

Levande Musikarv/Swedish Musical Heritage
Kungl. Musikaliska akademien/The Royal Swedish Academy of Music
Utgåva nr 951/Edition No. 951
2015
Notbild/Score: Public domain. Texter/Texts: © Levande Musikarv
ISMN 979-0-66166-206-8

Levande Musikarv finansieras med medel från/Published with financial support from Kungl. Musikaliska akademien, Kungl. Vitterhetsakademien, Marcus och Amalia Wallenbergs Stiftelse, Statens Musikverk, Riksbankens Jubileumsfond, Svenska Litteratursällskapet i Finland och Kulturdepartementet.
Samarbetspartners/Partners: Musik- och teaterbiblioteket, Svensk Musik och Sveriges Radio.

August Söderman

August Söderman (1832–1876) tillhör den lilla krets av äldre svenska tonsättare, vars verk regelbundet framförs. De mest levande verken pekar faktiskt på kännetecknande drag i hans produktion: *Ett bondbröllop* för manskvartett visar till vokaltonsättaren Söderman och bröllopsmarschen ur skådespelet *Bröllopet på Ulfåsa* antyder att han skrev musik för teaterscenen.

August Söderman mer eller mindre föddes in i Stockholms musikliv. Hans far, Johan Wilhelm Söderman, var musikanförrare vid flera av huvudstadens teatrar. August Söderman studerade vid Musikkonservatoriet 1847–50 och försörjde sig direkt därefter som musiker på violin och oboe, bl.a. i Hovkapellet. 1851 engagerades han av Edvard Stjernström som musikanförrare vid dennes resande teatersällskap, vilket blev början på Södermans många år vid scenen. Arbetet innebar att framställa musik för de aktuella uppsättningarna, både originalmusik och arrangemang, samt skaffa lämpliga musiker på turnéorterna. Sällskapet framträdde i Finland och Sverige. När Stjernström tog över Mindre teatern i Stockholm, blev Söderman dess musikansvarige.

1856–57 tillbringade Söderman i Leipzig för fördjupade musikstudier i främst kontrapunkt och komposition. Han fick där också tillfällen att höra tidens nyare musik. Tillbaka till Stockholm fortsatte han arbetet vid Mindre teatern. 1860 blev han kormästare vid Kungliga Teatern, en period också biträdande hovkapellmästare – den ordinarie var Ludvig Norman. Söderman skulle bli denna scen trogen under resten av sitt liv. Han gjorde dock en längre resa till Tyskland 1869–70 för att bevista konserter och se operaföreställningar, parallellt med eget komponerande. 44 år gammal avled Söderman i hemstaden.

August Söderman var mycket produktiv som tonsättare. Hans scenanställningar krävde det, men han ville därutöver skriva annat. Den sceniska musiken dominerar inte oväntat hans oeuvre, men han lämnade också efter sig åtskilliga sånger och körverk, liksom en del kammarmusik.

Två egenskaper fångar tonsättaren Söderman. Som teaterman levde han på förmågan att skriva musik med dramatisk nerv, musik som fick åhörarna att ryckas med. Vidare hade Söderman stort intresse för svensk folkmusik, vilket hörs i åtskilliga verk – antingen som direkta melodicitat eller genom egen musik i folkton. På den senare punkten banade han väg för senare kolleger som exempelvis Wilhelm Peterson-Berger och Hugo Alfvén.

Katolsk Messa

Mässan är bland det sista som Söderman fullbordade – partituret är daterat den 17 mars 1875 – men mycket av det musikaliska materialet är av betydligt äldre datum. Söderman återanvände nämligen delar av äldre kompositioner, både stycken för scenen och arbeten från kontrapunktsstudierna i Leipzig 1856–57. I sin biografi över Söderman visar Gunnar Jeanson i detalj hur de flesta satserna i mässan innehåller material från tidigare verk (Gunnar Jeanson: *August Söderman, En svensk tondiktarens liv och verk*, Stockholm, 1926). Några av dessa, som sångspelet *Harald och Anna*, oratoriet *S:t Winfried* och operan *Zigenaren*, alla från 1850-talet, är ofullbordade utkast, vars musik annars skulle ha gått förlorad. Tillkomsten kan därmed sägas spänna över större delen av Södermans aktiva tid som tonsättare. När han började umgås med tankar på att skriva en mässa, och när han därefter började välja bland det äldre musikaliska materialet är dock obekant.

Metoden att återbruka äldre musik är för övrigt ganska ofta förekommande hos Söderman. Så t.ex. var den ofta spelade uvertyren till *Orleanska jungfrun* (även känd under namnet *Svenskt festspel*) ursprungligen uvertyr till *Några timmar på Kronoborgs slott*, och delar av både *Die Wallfahrt nach Kevlaar* och *Ett bondbrylllop* (det bekanta ”Öl och brännvin”-fugatot i sista satsen) går tillbaka på kontrapunktarbeten från Leipzigtiden.

Med en speltid på drygt 40 minuter, med fyra solister, blandad kör och en ovanligt stor orkesterapparat är mässan Södermans största icke-sceniska verk. Satsindelning och text är den katolska mässans traditionella, dock med två undantag: i Gloria-satsen har Söderman gjort avsevärda förkortningar av texten och även kastat om ordningsföljden mellan vissa textavsnitt, och mellan Credo- och Sanctus-satserna har han lagt in ett rent instrumentalt Offertorium.

Söderman hann aldrig uppleva något framförande av mässan. Uruppförandet ägde rum först vid Kungliga Teaterns påskdagskonsert den 1 april 1877, drygt ett år efter hans alltför tidiga bortgång. Solöstämmorna sjöngs av Fredrika Stenhammar, Theresia Saxenberg, Viktor Dahlgren och Anders Willman, och i kören medverkade, för att citera tidningsannonserna, ”större delen af Lyriska scenens artister”. Hovkapellmästaren Ludvig Norman dirigerade konserten, som även upptog Beethovens tredje symfoni samt två solostycken av Henri Wieniawski med tonsättaren själv som solist.

Efter detta framförande och efter de närmast följande fick verket många positiva omdömen, men också en del kritik för att vara mer profant än kyrkligt. Dess färgstarka, närmast teatraliskt målande tonspråk måste ha verkat främmande i den svenska samtidens lutherskt präglade kyrkomusikaliska miljö. Verket är helt klart en konsertmässa, inte gudstjänstmusik, och speglar tonsättarens dragning till den katolska stämningssfären, en dragning som också visar sig i hans *Andeliga sånger* för blandad kör och orgel och inte minst i körballaden *Die Wallfahrt nach Kevlaar*.

Mässans titel utgör ett litet problem i sig. Redan i Södermans manuskript finns två olika titlar, *Missa* i partituret och *Katolsk Messa* i particellen. Vid uruppförandet kallades verket *Messa (C-moll)*, och dessutom förekom titeln *Missa solennis* i flera tidningsnotiser och annonser. I det tryckta klaverutdraget från 1881 används båda de förstnämnda titlarna och därtill beteckningen *Missa solennis*, men *Katolsk messa* är huvudtitel, och det är detta namn som sedan blivit det mest allmänt förekommande.

August Söderman

August Söderman (1832–1876) belongs to the limited circle of earlier Swedish composers whose works are still performed regularly. The fact is that the compositions which have worn best highlight significant traits of his output: *Ett bondbröllop* (Peasant wedding), for male voice quartet, shows Söderman as a vocal composer, while the wedding march from the drama *Bröllopet på Ulfåsa* (Wedding in Ulfåsa) intimates that he wrote incidental music for the theatre.

August Söderman was practically born into Stockholm's music community. His father, Johan Wilhelm Söderman, directed the music at several Stockholm theatres. August Söderman studied at the Royal Conservatory of Music between 1847 and 1850. Immediately afterwards he began earning his living as a violinist and oboist, e.g. with the Royal Court Orchestra. In 1851 he was engaged as director of music in a touring theatre company run by Edvard Stjernström, and this marked the beginning of a long-lasting relationship with the theatre. His duties involved supplying music – both new compositions and arrangements – for current productions and finding suitable musicians in the places visited. The company performed in Finland and Sweden. When Stjernström took over Mindre teatern in Stockholm, Söderman became its director of music.

Söderman spent 1856 and 1857 in Leipzig, pursuing advanced studies, mainly in counterpoint and composition. This also gave him the opportunity of hearing more recent music. Returning to Stockholm, he resumed his post at Mindre teatern. In 1860 he became chorus master at the Royal Opera, where for a time he deputised as chief conductor, the regular incumbent being Ludvig Norman. Söderman remained true to this stage for the remainder of his life, but in 1869–70 he went on a long tour of Germany to attend concerts and operatic performances, concurrently with his activity as a composer. He died in his home city, aged 44.

August Söderman was a highly prolific composer. His theatre appointments demanded as much, but he also wanted to write music of other kinds. Not unexpectedly, his output is dominated by stage music, but he also left a good number of songs and choral compositions, as well as a certain amount of chamber music. As a composer, Söderman can be pinned down with two qualities. In the theatre he lived on his bent for writing music with dramatic verve, music which carried the listeners away. Secondly, he was greatly interested in Swedish folk music, an interest manifested by direct melodic quotations or by music of his own in folk-tune idiom. In this latter respect he paved the way for later colleagues such as Wilhelm Peterson-Berger and Hugo Alfvén.

Catholic Mass

The mass is among the last that August Söderman completed – the score is dated 17 March 1875 – but much of the musical material is of considerably older date. In fact, Söderman recycled portions of older compositions, both from pieces for the theatre and work from his counterpoint studies in Leipzig from 1856 to 1857. In his biography of Söderman, Gunnar Jeanson shows in detail how most of the movements of the mass contain material from earlier works (Gunnar Jeanson: *August Söderman, En svensk tondiktarens liv och verk*, Stockholm, 1926). Some of these, such as the comic opera *Harald och Anna*, the oratorio *St Winfried* and the opera *Zigenaren*, all dating from the 1850s, are unfinished drafts of music that otherwise would have been lost. The creation of the work can therefore be said to span over a large part of Söderman's active time as a composer. When he began to think about writing a mass, and when he thereafter started choosing among the older musical material, is however unknown.

The method of reusing older music actually occurs quite frequently in Söderman's work. For example, the often-played overture to *Orleanska jungfrun* (also known by the name *Svenskt festspel*) was originally an overture for *Några timmar på Kronoborgs slott*, and parts of both *Die Wallfahrt nach Kevlaar* and *Ett bondbärlöpp* (the well known 'Öl och brännvin' – Beer and brandy – fugato in the last movement) comes from his counterpoint studies during his time in Leipzig.

With a playing time of just over 40 minutes and with four soloists, mixed choir and an uncommonly large orchestral apparatus, the mass is Söderman's largest non-theatrical work. The structure and text are that of the traditional Catholic mass, however with two exceptions: in the Gloria movement Söderman shortened the text considerably and even reversed the order of certain passages, and between the Credo and the Sanctus movements he has inserted a purely instrumental Offertorium.

Söderman never experienced a performance of the mass. The premier took place at the Easter day concert of the Royal Opera on 1 April 1877, just over a year after his untimely death. The solo parts were sung by Fredrika Stenhammar, Theresia Saxenberg, Viktor Dahlgren and Anders Willman, and those who took part in the choir were, in the words of a newspaper announcement, 'a larger part of the artists of the Lyrical stage'. The chief conductor of the Royal Court Orchestra, Ludvig Norman, conducted the concert, which also included Beethoven's Third Symphony as well as two solo pieces by Henri Wieniawski with the composer as soloist.

Following this performance and after those that closely followed, the work received many positive reviews, but also some criticism for being more secular than ecclesiastical. Its colourful, almost theatrical musical style must have seemed strange in the contemporary Swedish Lutheran-influenced church music environment. The work is clearly a concert mass, not music for worship, and reflects the composer's attraction to the ambience of the Catholic sphere, an attraction that is also revealed in his *Andeliga sånger* for mixed choir and organ, and not least of all in the choral ballad *Die Wallfahrt nach Kevlaar*.

The title of the mass in itself poses a small problem. Söderman's manuscript already has two titles, *Missa* in the full score and *Katolsk Messa* in the condensed score. At the work's premier it was called *Messa (C-moll)*, and in addition the title *Missa solennis* was used in several newspaper notices and advertisements. In the printed piano vocal score from 1881, both of the first two titles named above were used, in addition to *Missa solennis*. However, *Katolsk messa* is the main title and is the name that has become most ubiquitous.